

Eunika Baron-Polańczyk

Uniwersytet Zielonogórski

ZAINTERESOWANIA I FORMY SPĘDZANIA CZASU WOLNEGO PRZEZ STUDENTÓW – CZYNNIKI RÓŻNICUJĄCE (DONIESIENIE Z BADAŃ)

Streszczenie

Artykuł przedstawia fragment diagnostycznych badań przeprowadzonych w Uniwersytecie Zielonogórskim w ramach międzynarodowego projektu „Fotografia i film jako medium relacji psychopedagogicznych. Temporalna wizualizacja czasu wolnego studentów”. Prezentuje kompleksowe wyniki ustalające: 1) zainteresowania studentów; 2) rozumienie i pożytkowanie czasu wolnego studentów; 3) czynniki różnicujące sposób spędzania wolnego czasu przez studentów. Analizy i interpretacje form spędzania czasu wolnego i zainteresowań studentów pozwalają podjąć próbę wskazania wpływu tej sfery życia na rozwój ogólny i zawodowy jednostek oraz społeczności studenckiej.

Słowa kluczowe: zainteresowania, czas wolny, badania diagnostyczne, rozwój studentów.

INTERESTS AND FORMS OF STUDENTS' LEISURE ACTIVITIES – DIFFERENTIATING FACTORS (RESEARCH REPORT)

Abstract

The article presents a fragment of diagnostic research conducted in the University of Zielona Gora in the framework of the international project “Photography and film as a medium of psychopedagogical relationships. Temporal visualization of students free time”. It presents comprehensive results which determine: 1) student interests; 2) understanding and benefits of free time for students; 3) the factors differentiating the way of spending free time by students. Analysis and interpretation of students' leisure activities and interests allow us to try to identify the impact of this sphere of life on the general and professional development of individuals and the student community

Key words: interests, leisure, diagnostic research, the development of students.

Wprowadzenie

Problematyka zainteresowań i czasu wolnego, podejmowana w wielu pracach naukowych, jest istotna z perspektywy nauk społecznych, a w szczególności pedagogiki, w tym pedagogiki

czasu wolnego¹. Egzystencja w świecie dynamicznych przemian obejmujących wiele obszarów ludzkiej aktywności pociąga za sobą także zmiany sposobu postrzegania poszczególnych segmentów czasu w życiu współczesnego człowieka. Zdaniem K. Denka², możemy nawet mówić o kształtowaniu się „społeczeństwa czasu”, którego granice nie będą już wyznaczane przez czas pracy i czas wolny, ponieważ obszary te nachodzą na siebie i nawzajem się przenikają. Współczesna kultura dostarcza szerokiego spektrum wzorców zagospodarowania czasu wolnego, które w różnoraki sposób (i pozytywny, i negatywny) mogą wpływać na rozwój człowieka, wyzwalając określony poziom aktywności i rodzaj podejmowanych działań. Dlatego dziś – szczególnie w świetle funkcji rozwojowej, wyzwalającej i kreatywnej czasu wolnego – istotne staje się kształtowanie umiejętności właściwego zagospodarowania czasu wolnego. Spojrzenie na czas wolny w aspekcie pedagogicznym – procesu wychowywania do czasu wolnego³ – wymaga zwrócenia uwagi na rozwój osób i społeczeństwa w zakresie organizowania i spędzania czasu wolnego zgodnie z indywidualnymi potrzebami, zainteresowaniami i zamiłowaniem.

Zdiagnozowanie rzeczywistości studentów – ich dążeń, preferencji, przyzwyczajzeń i zainteresowań – szczególnie studentów kierunków pedagogicznych, jest niezmiernie ważne, ponieważ stanowią oni specyficzną grupę ludzi, którzy w przyszłości najprawdopodobniej będą kształtować kolejne pokolenia i wskazywać im możliwości spędzania czasu wolnego. Przez swoje edukacyjne oddziaływania będą wychowywać do przejawiania własnej inicjatywy i samodzielności w organizowaniu i spędzaniu czasu wolnego. Warto jest zatem przyrzeć się, jak sami studenci spędzają, chcieliby spędzać, bądź też czego nie chcieliby robić w swoim czasie wolnym oraz jakie przejawiają zainteresowania.

Założenia badawcze

Inspiracji do podjęcia badań i uzasadnienia wyboru tematu należy szukać w założeniach międzynarodowego projektu naukowo-dydaktycznego „Fotografia i film jako medium relacji psychopedagogicznych. Temporalna wizualizacja czasu wolnego studentów”⁴. Realizacja projektu oraz badania empiryczne na Uniwersytecie Zielonogórskim, odbyły się w ramach działalności Koła Naukowego Młodych Dydaktyków⁵.

¹ Zob.: J. Pięta, *Pedagogika czasu wolnego*, Wyd. Frel, Nowy Dwór Mazowiecki 2014; M. Orłowska, R. Grzejszczak, *Czas wolny. Niedoceniony instrument pracy socjalnej*, Akademia Pedagogiki Specjalnej, Warszawa 2011; D. Mroczkowska (red.), *Czas wolny. Refleksje, dylematy, perspektywy*, Wyd. Difin, Warszawa 2011; J. Daszykowska, R. Pelczar (red.), *Czas wolny. Przeszłość – teraźniejszość – przyszłość*, Wyd. KUL, Stalowa Wola 2009; P. Hanyga-Janczak, *Czas wolny studentów. Komponenty i zagospodarowanie*, Wyd. Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, Kielce 2011; T. Knopik, *Czas wolny... od nudy. Zrównoważony rozwój uczniów zdolnych w ramach zajęć pozalekcyjnych*, Wyd. Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2014.

² K. Denek, *Edukacja dziś – jutro*, Wyd. ŁWSH, Żary 2006, s. 133.

³ M. Czerepaniak-Walczak, *Wychowanie do czasu wolnego. Poszukiwanie miejsca dla „Homo ludus” w świecie „Homo Faber”*, [w:] M. Dudzikowa, M. Czerepaniak-Walczak (red.), *Wychowanie. Pojęcia, procesy, konteksty. Interdyscyplinarne ujęcie*, t. 2, GWP, Gdańsk 2007, s. 303-324.

⁴ Założenia projektu oraz szczegółowa analiza zebranego materiału empirycznego oraz kompleksowe wyniki prezentowane są w E. Baron-Polańczyk, M. Czajkowska, J. Grotkiewicz, *Photography as visualisation of students' leisure time*, Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra 2015.

⁵ Koło Naukowe Młodych Dydaktyków (KNMD), Inżynierii Bezpieczeństwa i Nauk o Pracy (dawniej: Instytut Edukacji Techniczno-Informatycznej) Uniwersytetu Zielonogórskiego. Opiekun naukowy: E. Baron-Polańczyk, Zob.: *KMND*, <https://sites.google.com/site/uzknmd/home> [13.02.2016].

W prowadzonych analizach pojęcie czasu wolnego przyjęto za W. Okoniem⁶; rozumiane jest ono jako „czas do dyspozycji jednostki po wykonaniu przez nią zadań obowiązkowych; pracy zawodowej, nauki obowiązkowej w szkole i w domu oraz niezbędnych zadań domowych”. Z definicji przyjęto, że czas wolny, racjonalnie i praktycznie, może być przeznaczany na: 1) odpoczynek, czyli regenerację sił fizycznych i psychicznych; 2) rozrywkę, która sprawia przyjemność; 3) działalność społeczną o charakterze dobrowolnym i bezinteresownym; 4) rozwój zainteresowań i uzdolnień jednostki przez zdobywanie wiedzy i amatorską działalność artystyczną, techniczną, naukową czy sportową⁷. W aspekcie rozwoju ogólnego i zawodowego szczególnej uwagi wymaga problem rozwijania nabytych przez studentów oraz kształtowania nowych dla nich zainteresowań ułatwiających i wzbogacających życie. Z pedagogicznego punktu widzenia zainteresowanie to nabywana przez człowieka w toku jego rozwoju względnie trwała obserwowalna dążność do poznawania otaczającego go świata, wyrażająca się w postaci ukierunkowanej aktywności poznawczej o określonym nasileniu. Dążność ta (aktywność poznawcza) przejawia się w selektywnym stosunku do przedmiotów i spraw otoczenia, to znaczy w: 1) dostrzeganiu określonych cech przedmiotów oraz związków i zależności między nimi, a także wybranych problemów; 2) dążeniu do ich poznania, zbadania czy rozwiązania; 3) przeżywaniu różnorodnych, pozytywnych bądź negatywnych uczuć, związanych z nabywaniem wiedzy i sprawności⁸. Zatem pojęcie zainteresowania należy do tych terminów pedagogiki, których użyteczność i popularność w rozwoju osobowości odgrywa ogromną rolę.

Cele poznawcze badań⁹ wskazują na wzbudzenie refleksji nad własnym czasem wolnym, nad podejmowaną (czy też niepodjętą) aktywnością w tym obszarze oraz ustalenie zainteresowań, pasji, zdolności studentów. Zwracają uwagę na poszukiwanie impulsów wybuchowych na podstawie analizy „cudzych” fotografii i ich opisów, według triady kategoryjnej: „przeżywanie – przebudzenie – przemiana”¹⁰. Wzorując się teoretycznymi wytycznymi zawartymi w pracach L. Witkowskiego¹¹, określono także cele praktyczne, które podkreślają uwzględnienie zainteresowań studentów w planowaniu i organizowaniu zajęć – w poszukiwaniu drogi do siebie (Sergiusz Hessen), od socjalizacji do rewitalizacji¹².

Przedmiot poszukiwań badawczych wyznacza problem główny¹³: jak rozumiany i pożytkowany jest czas wolny przez studentów? Zarysowano trzy problemy szczegółowe: 1. Jak studenci chcą spędzać czas wolny?, 2. Jak studenci spędzają czas wolny?, 3. Jak studenci nie chcą spędzać czasu wolnego? W ujęciu temporalnej wizualizacji czasu wolnego pytania zwracały

⁶ W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Wyd. „Żak”, Warszawa 2001, s. 63.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*, s. 460.

⁹ W.P. Zaczyński, *Praca badawcza nauczyciela*, WSiP, Warszawa 1997, s. 52.

¹⁰ M. Jaworska-Witkowska, L. Witkowski, *Przeżycie – przebudzenie – przemiana. Inicjacyjne dynamizmy egzystencji ludzkiej w prozie Hermanna Hessego: (tropi i kategorie pedagogiczne)*, Wyd. Wyższej Szkoły Edukacji Zdrowotnej i Nauk Społecznych, Łódź 2010.

¹¹ L. Witkowski, *Między pedagogiką, filozofią i kulturą. Studia, eseje, szkice*, t. 3, Wyd. Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2007; Idem, *Edukacja i humanistyka. Nowe (kon)teksty dla nowoczesnych nauczycieli*, t. 2, Wyd. Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2007; Idem, *Edukacja wobec sporów o (po)nowoczesność*, t. 1, Wydaw. Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2007; Idem, *Tożsamość i zmiana. Epistemologia i rozwojowe profile w edukacji*, Wyd. Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej, Wrocław 2010.

¹² Zob.: E. Perzycka, *Media cyfrowe źródłem zmiany w warsztatach pracy nauczyciela*, [w:] *Pedagogika medialna dla rynku pracy*, cykl „Pedagogika pracy”, *Człowiek – Obywatel – Pracownik na rynku pracy*, Wyższa Szkoła Humanistyczna TWP, Szczecin-Swinoujście 2011.

¹³ M. Łobocki, *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*, „Impuls”, Warszawa 2003, s. 104.

uwagę na opinię studentów dotyczącą czasu wolnego w kontekście przyszłości („jutro”), teraźniejszości („dzisiaj”) oraz przeszłości („wczoraj”). Badania dotyczyły również ustalenia zainteresowań badanych osób oraz czynników różnicujących sposób spędzania wolnego czasu przez studentów. W pytaniach o zależności uwzględniono takie cechy, jak płeć, wiek i rodzaj studiów.

Badania czasu wolnego studentów zostały osadzone w procedurze diagnostycznej¹⁴, w której zastosowano metodę sondażu diagnostycznego¹⁵ oraz trzy techniki: 1) ankietę ukierunkowaną kwestionariuszem pytań¹⁶, 2) wywiad ukierunkowany dyspozycjami do rozmowy¹⁷, 3) analizę dokumentów wizualnych ukierunkowaną matrycą analizy treści (fotografii)¹⁸. W celu ilościowego opisu i prezentacji badanych zjawisk posłużono się także metodami statystycznymi, w tym testem niezależności chi-kwadrat Pearsona.

Prezentacja środowiska – zainteresowania studentów

Populację, z której dobrano próbę badawczą, można zdefiniować jako zbiorowość studentów uczących się w Uniwersytecie Zielonogórskim na studiach o dwóch podstawowych profilach: edukacji techniczno-informatycznej oraz edukacji medialnej i informatycznej. Grupę badawczą stanowiło 151 studentów realizujących program kształcenia odpowiednio na następujących specjalnościach i stopniach: 1) edukacja techniczno-informatyczna, studia II stopnia (specjalności: inżynieria środowiska pracy, bezpieczeństwo i higiena pracy, zastosowanie technik komputerowych) – 54 (35,8%); 2) bezpieczeństwo i higiena pracy, studia I stopnia, studia podyplomowe – 39 (25,8%); 3) edukacja techniczno-informatyczna, studia I stopnia – 25 (16,6%); 4) edukacja medialna i informatyczna, studia I stopnia – 14 (9,3%); 5) edukacja techniczno-informatyczna, studia II stopnia (specjalność: doradztwo zawodowe i przedsiębiorczość) – 11 (7,3%); 5) edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna, studia podyplomowe – 8 (5,3%).

Badaniami objęci zostali studenci różnych roczników – trybu stacjonarnego – 100 (66,2%) osób i niestacjonarnego – 51 (33,8%) uczestników. Wśród badanych odnajdujemy równowagę w rozkładzie liczebności według płci: kobiety stanowiły grupę liczącą 75 (49,7%) osób, a mężczyźni – 76 (50,3%) badanych. Z odpowiedzi na pytanie dotyczące wieku wynika, że grupa badanych to zdecydowanie ludzie młodzi – większość (82,8%) nie przekroczyła 30 roku życia. Warto wspomnieć, że wśród nich znajdują się także osoby (stanowiące trzecią część analizowanej populacji) studiujące w trybie zaocznym, w tym i na studiach podyplomowych – które najprawdopodobniej mają już odpowiednie kwalifikacje i pracują zawodowo. Wiele z nich, ze

¹⁴ J. Gnitecki, *Metodologiczne problemy pedagogiki prakseologicznej*, WSP, Zielona Góra 1996, s. 105.

¹⁵ E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, przeł. W. Betkiewicz i in., PWN, Warszawa 2004, s. 268.

¹⁶ T. Pilch, T. Bauman, *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*, Wyd. „Żak”, Warszawa 2001, s. 96.

¹⁷ Ch. Frankfort-Nachmias, D. Nachmias, *Metody badawcze w naukach społecznych*, Zysk i S-ka, Poznań 2001, s. 249, 612.

¹⁸ T. Pilch, *Zasady badań pedagogicznych*, Wyd. „Żak”, Warszawa 1998, s. 88; W.P. Zaczyński, *Praca badawcza...*, s. 158; Zob.: M. Banks, *Materiały wizualne w badaniach jakościowych*, przeł. P. Tomanek, PWN, Warszawa 2009; D. Silverman, *Interpretacja danych jakościowych. Metody analizy rozmowy, tekstu i interakcji*, przeł. M. Głowacka-Grajper, J. Ostrowska, PWN, Warszawa 2007; P. Sztompka, *Socjologia wizualna. Fotografia jako metoda badawcza*, PWN, Warszawa 2005.

względu na stosunkowo młody wiek, zapewne stoi jeszcze u progu kariery zawodowej, poznając tajniki funkcjonowania rynku pracy, wchodząc dopiero w rolę zawodową.

Z perspektywy projektowanych badań i prowadzonych analiz dokumentów wizualnych (fotografii) istotne jest zwrócenie uwagi na to, że udział studentów w projekcie odbywał się na zasadzie dobrowolności i fakultatywnego podejmowania wyznaczonych prac (tj. wykonania zdjęć wizualizujących czas wolny¹⁹). Na tej podstawie można domniemywać, że studenci odnajdywali pozytywną motywację do podjęcia się tego zadania, ponieważ przejawiają w jakimś stopniu zainteresowania fotografią i fotografowaniem. Powyższe twierdzenie może być uzasadnione, gdyż zainteresowania, wyrażane w postaci ukierunkowanej aktywności o określonym nasileniu, pozostają w bezpośrednim związku z motywacją. Niektórzy psychologowie wręcz utożsamiają pojęcie zainteresowania z pozytywną motywacją²⁰. Motywacja, określana jako stan gotowości człowieka do podjęcia określonego działania, to wzbudzony potrzebą zespół procesów psychicznych i fizjologicznych określający podłoże zachowań i ich zmian. To wewnętrzny stan mający wymiar atrybutowy. Biorąc pod uwagę to, że procesy motywacyjne (rozumiane jako procesy regulacji²¹) ukierunkowują zachowanie jednostki na osiągnięcie określonych, istotnych dla niej stanów rzeczy oraz kierują wykonywaniem pewnych czynności tak, aby te prowadziły do zamierzonych wyników²², zasadne jest nadanie pojęciu motywacji ważnej pozycji w kontekście studenckich celowych działań – w omawianym przypadku działań na rzecz wykorzystania fotografii i fotografowania do wizualizowania swojego czasu wolnego. Założenie to znajduje potwierdzenie m.in. w propozycji Donald E. Supera²³, który rozpatruje pojęcie zainteresowania z perspektywy przedmiotu. Stwierdza, że zainteresowanie to właściwość określonych rzeczy, które mają możliwość ściągania na siebie uwagi ludzkiej, są bodźcem dla umysłu, pobudzającym go do działania. Podążając tym tokiem, zainteresowania to „rzeczy, które absorbują uwagę, są interesujące”²⁴.

Interesującym zagadnieniem staje się zatem uzyskany obraz deklaracji badanych (w pytaniu otwartym) na temat swoich zainteresowań. Częstość występowania poszczególnych obszarów studenckich zainteresowań, policzona dla 450 (100%) wskazań, przedstawiono na Rys. 1. Otrzymane wyniki ujawniają, że na zainteresowania **fotografią** wskazało zaledwie 14 (3,1%) badanych. Być może dla studentów zgłaszających się do projektu fotograficznego przejawianie zainteresowań w tym obszarze jest oczywiste i nie wymaga specjalnego zaznaczenia, wyróżnienia. Samo podjęcie się tego zadania jest niejako deklaracją przejawianych w tym zakresie zainteresowań. Stan ten może również wskazywać na to, że współczesne fotografowanie, w rozumieniu studentów, jest tak proste i powszechne, że może to robić każdy, bez przejawiania

¹⁹ Studenci (ochotnicy) przygotowywali po trzy prace fotograficzne (wykonując je dowolną, wybraną przez siebie, techniką), które miały wizualizować sposoby spędzania przez nich czasu wolnego. Tematyka zdjęć miała odpowiadać zadany trzem pytaniom o to: jak chcieliby oni spędzić czas wolny, jak go spędzają, jak nie chcieliby go spędzać. Do swoich prac studenci dołączali także krótki ich opis, własną interpretację.

²⁰ W. Okoń, *Nowy słownik...*, s. 460.

²¹ J. Reykowski, *Motywacja*, [w:] T. Tomaszewski (red.), *Psychologia ogólna. Emocje. Motywacja. Osobowość*, PWN, Warszawa 1992, s. 71, 89.

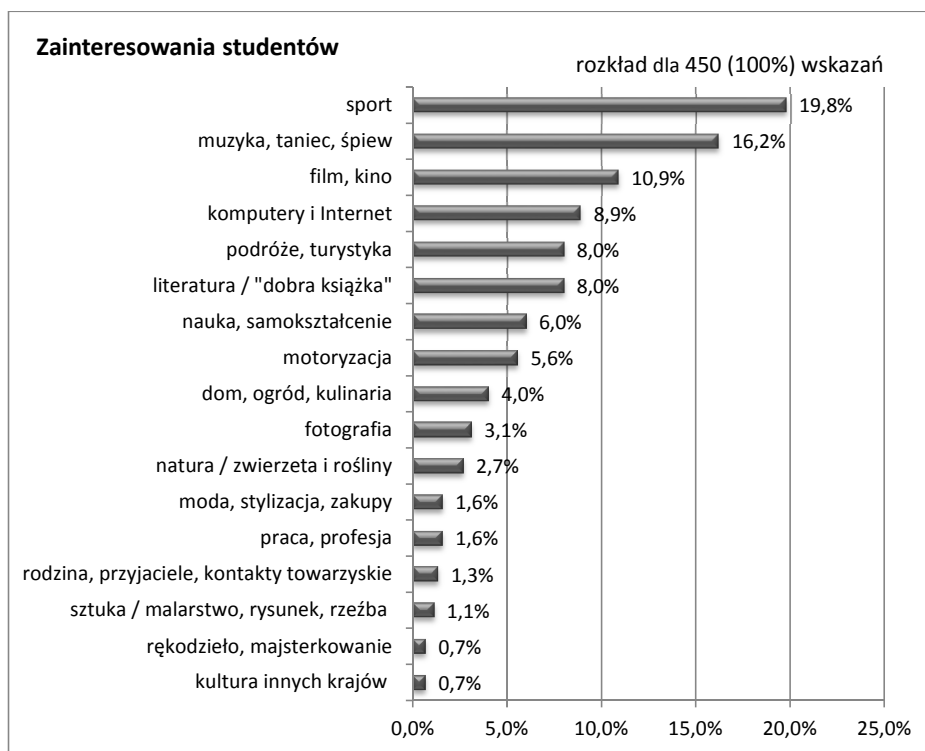
²² K.B. Madsen, *Motywacja*, [w:] W. Szewczuk (red.), *Encyklopedia psychologiczna*, Wyd. Fundacja INNO-WACJA, Warszawa 1998, s. 263-270.

²³ D.E. Super, *Psychologia zainteresowań*, PWN, Warszawa 1972, s. 22.

²⁴ Zob. A. Gurycka, *Rozwój i kształtowanie zainteresowań*, WSiP, Warszawa 1989, s. 20.

szczególnej aktywności poznawczej w tym względzie. Każdy dziś jest fotoamatorem, nie ma barier sprzętowych ani przeszkód umiejętnościowych.

Najczęściej wskazywanym przez studentów obszarem zainteresowań – stanowiącym aż piątą część wyliczeń, 89 (19,8%) – był **sport**. Zainteresowania sportem przejawiają się przede wszystkim w formie czynnej (aktywnym uprawianiu danej dyscypliny), ale były i wskazania na bierną formę (sport w „teorii”: zdobywanie tematycznej wiedzy, bez wysiłku fizycznego, polegający na obserwacji wysiłków i osiągnięć innych, głównie sławnych sportowców i drużyn). Ankietowani zazwyczaj wskazywali na konkretne dyscypliny swoich sportowych zainteresowań. Tu można pokusić się o stwierdzenie, że wśród różnorodnych i szerokich wskazań nie zabrakło chyba żadnej sfery sportowej działalności ujmowanej w klasyfikacjach dyscyplin. Studenci, wymieniając rodzaj uprawianego sportu, często wyróżniali jego charakter, liczbę osób biorących udział w realizowaniu sportowych zainteresowań, a także porę roku uprawiania danej dyscypliny. Tak więc wyliczane były dyscypliny zespołowe (drużynowe) i indywidualne, sporty letnie, zimowe i całoroczne, sporty rozgrywane na świeżym powietrzu i sporty halowe, sporty wodne, a nawet sporty walki i ekstremalne.

Rys. 1. Zainteresowania studentów. Rozkład częstości występowania wg wartości procentowych

Źródło: opracowanie własne.

Drugie miejsce – 73 (16,2%) odwołań – zajęło zainteresowanie szeroko rozumianą **muzyką**, oprócz której często występował **taniec** i **śpiew**. Zainteresowania muzyką, tańcem i śpie-

wem, podobnie jak w przypadku sportowych pasji, przejawiały się w dwóch formach: aktywności czynnej (np. gra na instrumencie, tańczenie w formacji, śpiewanie w zespole muzycznym) oraz aktywności biernej (np. słuchanie muzyki, zdobywanie wiedzy i pasjonowanie się dziełami muzycznymi, historią, rodzajami, technikami itp. tańca czy śpiewu).

Na trzecim miejscu – z wynikiem 49 (10,9%) wskazań – uplasowało się zainteresowanie **filmem**, rozumianym jako utwór audiowizualny, który często był przywoływany przez studentów pod hasłem „kino”. Przy tej sposobności badani dopowiadali także, jaki typ kina czy rodzaj filmów leży w polu ich zainteresowań (np. kino ambitne, niezależne czy film fabularny, animowany, dokumentalny, oświatowy). Niektórzy wymieniali zaciekawienie konkretnym gatunkiem filmu (np. filmem akcji, dramatycznym, historycznym, wojennym, katastroficznym, kryminalnym, komediowym czy fantastyką).

Kolejnym liczebnie, w częstości występowania wynoszącej 40 (8,9%) wyliczeń, polem studenckich zainteresowań są **komputery i Internet**. Studenci sklasyfikowani do grupy o tych skłonnościach albo informują w ogólnym ujęciu, że pasjonują się szeroko pojmowaną informatyką, telekomunikacją, technologią informacyjno-komunikacyjną, albo swoją wypowiedź uszczegółowiają i wymieniają konkretne programy, aplikacje, czy też rodzaj prac, informacyjnych zadań wykonywanych za pomocą komputerowych narzędzi. Zatem studenci ci przejawiają dociekliwość poznawczą i badają albo sam komputer i Internet (który wtedy staje się przedmiotem ich poznania), albo traktują komputer i Internet wyłącznie jako narzędzie wykorzystywane jako środek do celu, umożliwiającą im np: projektowanie rzeczywistości technicznej, obróbkę graficzną tekstów i obrazów, komunikowanie się, poszukiwanie i przesyłanie informacji, granie (rozrywkę) i inne.

Cieszyć może to, że spora grupa studentów przejawia zainteresowania, jak to sami określili, „dobrą książką”, czyli **literaturą** (dziełami artystycznymi). Zamiłowanie do czytania książek, literatury pięknej bez względu na literacki rodzaj (epiki: poezji, prozy oraz liryki, dramatu) można wyczytać z 36 (8,0%) wypowiedzi. Studenci ci, mówiąc o swoich czytelniczych pasjach, często dookreślali ich tematykę i gatunek, wskazując na zainteresowania daną dziedziną wiedzy (np. publikacje historyczne, przyrodnicze) czy zaciekawienie literaturą fantastyczną, kryminalną, sensacyjną, obyczajową i inną.

W takiej samej liczbie (tj. w 8,0% częstości) występują zainteresowania **podróżami i turystyką**. W tym obszarze badani studenci podróżowanie kojarzą często z wycieczkami i ze zwiedzaniem nowych interesujących miejsc, przebywaniem w różnych krajach oraz poznawaniem innych kultur i obyczajów. Turystyka zaś łączona bywa z różnymi formami turystyki wypoczynkowej (głównie rozrywkowej, która zapewnia spędzanie wolnego czasu w formie różnego rodzaju zabaw), turystyki poznawczej (przyrodniczej, krajoznawczej, kulturowej, etnicznej) i turystyki kwalifikowanej (głównie pieszej, rowerowej, narciarskiej i górskiej).

Na pasjonowanie się szeroko rozumianą **nauką** i zdobywaniem wiedzy w określonych sferach naukowych dyscyplin zwrócono uwagę 27 (6,0%) razy. Grupa tych studentów, zdradzając swoje zainteresowania nauką, podkreślała podejmowane przez siebie praktyczne działania dla samodzielnego zdobywania wiadomości, umiejętności, sprawności w określonej dziedzinie wiedzy. Studenci w większości dookreślali przedmiot swoich naukowych poszukiwań i wymieniali konkretne, realne nauki z obszaru nauk humanistycznych, przyrodniczych, społeczno-ekonomicznych i inżynierskich. W tym miejscu przywoływali na przykład: filozofię, estetykę

stosowaną, parapsychologię, historię sztuki, historię Polski i obrzędowość Słowiańszczyzny, antropologię, paleontologię, kryptozoologię, astronomię, astronautykę, medycynę naturalną, elektronikę, informatykę, mechanikę, bezpieczeństwo i higienę pracy, ergonomię, ogrodnictwo, lotnictwo i inne. Warto zauważyć, że wiele przedmiotów (na które studenci ukierunkowali swoje dociekania badawcze) są dziedzinami odległymi i niekoniecznie bezpośrednio związanymi z profilem naukowym studiowanej na uczelni specjalności. Z wypowiedzi można także odczytać, że proces samokształcenia i doskonalenia studenckich kompetencji stał się stałą ich potrzebą życiową, można zatem nazwać go samouctwem oraz upatrywać w nim oparcie dla kształcenia ustawicznego.

Zainteresowania **motoryzacją** wymienione były przez badanych w 25 (5,6%) narracjach. W tym względzie zazwyczaj deklarowano krótko: „interesuję się motoryzacją” bądź „samochodami”. Niekiedy wypowiedź była uzupełniana konkretnym rodzajem czy marką pojazdu i wtedy zdradzała na przykład fascynację autami terenowymi czy samochodami Mercedes-Benz, BMW, Volvo. Można też powiedzieć, że rozwijanie pasji w dziedzinie motoryzacji, a więc zamiłowanie do całokształtu spraw związanych z pojazdami drogowymi, silnikami (spalinowymi, elektrycznymi, hybrydowymi), sprawnością techniczną, eksploatacją pojazdów i innymi – jest zdecydowanie domeną męską. W naszym przypadku poświadczają to uzyskane wyniki pokazujące, że w analizowanej grupie zainteresowań (motoryzacyjnych hobbistów) znalazły się jedynie dwie kobiety.

W 18 (4,0%) wypowiedziach studenci zaznaczyli, że interesują się sprawami związanymi z gospodarstwem domowym, pracami domowymi i „wokół domu”, na przykład w ogrodzie. W tym aspekcie podejmowane z entuzjazmem działania koncentrują się przede wszystkim wokół sztuki kulinarnej – rozwijania umiejętności przygotowywania różnych potraw w sposób smaczny, pożywny, estetyczny, i co najważniejsze, ku zadowoleniu rodziny i przyjaciół. Dociekliwość kulinarna zogniskowana jest na zagadnieniach związanych z potrawami, niezbędnymi na nie produktami oraz na sposobach ich przygotowania. Niektóre wypowiedzi mówiły wprost o potrzebie przeprowadzania „kulinarnych eksperymentów” oraz zwracały uwagę na konkretną technologię i obróbkę termiczną (np. pieczenie, gotowanie, smażenie), rodzaj kuchni (np. wegetariańska, chińska, hawajska) i potrawy (np. sernik wiedeński, spaghetti z sosem bolognese, pizza sycylijska). W grupie zainteresowanych pracami domowymi i sztuką kulinarną, odwrotnie niż w przypadku zainteresowania motoryzacją, wyraźnie widać przewagę kobiet. Tylko trzech mężczyzn zaznaczyło, że interesujące są dla nich prace w przestrzeni domowej, w tym i kulinaria.

Tuż za małą grupą studentów zainteresowanych fotografią (liczącą 3,1% wskazań, opisaną wcześniej) uplasowali się wielbiciele **natury**, kontaktu z przyrodą, interesujący się światem zwierząt i roślin. Studenci ci, w liczbie 12 (2,7%) osób, w obszarze zainteresowań wymieniali obiekty świata ożywionego, zwracając uwagę głównie na swoje zwierzęta domowe, „pupile” traktowane jak członkowie rodziny i najlepsi przyjaciele. Tu wskazali, najczęściej z imienia, swojego psa, kota, szczura, a nawet konia. Inni swoje hobbistyczne działania skoncentrowali na uprawianiu roślin, pielęgnowaniu kwiatów i krzewów ozdobnych.

Godne przytoczenia są także kolejne, pozostałe (wprawdzie pomniejsze co do liczebności, ale jakże istotne z perspektywy budowania charakterystyki grupy badawczej) wskazania obszarów zainteresowań. Wśród badanych studentów – 7 (1,6%) osób, w tym jeden mężczyzna –

znaleźli się miłośnicy świata **mody** i stylizacji. Za potrzebą zdobywania wiedzy w tym obszarze idą także potrzeby naśladowania innych, kreatorów i dyktatorów mody, co uzewnętrznia się w hobbystycznym koncentrowaniu się na stylowym ubiorze i dbaniu o własny wygląd. Dlatego też studenci ci zdradzają także swoje skłonności do robienia zakupów, które to nie tylko sprawiają radość i satysfakcję, ale i pozwalają spełniać powyższe (związane z ubiorem) potrzeby. Równie (mało)liczna (1,6%) grupa twierdzi, że zawodowa **praca** jest dla nich najlepszym uprawianym hobby, co cieszy (a nawet jest godne pozazdroszczenia), ponieważ wykonywane z pasją zadania zawodowe stanowią bodziec dla umysłu (aktywizują sferę poznawczą) oraz pobudzający do działania (konstruowania profesjonalizmu). Tym sposobem niejako w jednym obszarze studenci ci odnajdują motywację do rozwoju własnych zainteresowań oraz rozwoju zawodowego (profesjonalnych kompetencji). Szkoda tylko, że na takie stwierdzenie („moja praca zawodowa leży w polu moich zainteresowań”) mogli pokusić się tak nieliczni (zaledwie 7 studentów). Mała grupa, 6 (1,3%) studentów, swoje zainteresowania ulokowała w **towarzyskich kontaktach**. Wśród swoich obiektów zainteresowań (tworzących fascynujące „środowisko”, „otoczenie”, „towarzystwo”) wymieniali rodzinę, dzieci, przyjaciół, znajomych i kolegów. Pociągają i intrygują ich głównie spotkania i spędzanie czasu wolnego z doborowym towarzystwem, w tym prowadzone rozmowy i dyskusje oraz rozwijające, budujące i relaksujące wymiany myśli. Byli i tacy, 5 (1,1%) osób, którzy interesują się szeroko rozumianą **sztuką**, w tym przypadku ukierunkowaną (zgodnie ze wskazaniem samych badanych studentów) na malarstwo, rysunek i rzeźbę. Zaledwie 3 (0,7%) wskazania obejmowały zainteresowania **kulturą** innych krajów, mimo że (jak wcześniej już wspomniano) znacznie liczniejsza grupa (8,0%) interesuje się podróżami i turystyką, w tym przebywaniem w różnych krajach oraz poznawaniem innych kultur i obyczajów. Obraz ten przekonuje, że badani studenci większe zamiłowanie wykazują do turystyki wypoczynkowej (głównie rozrywkowej) niż do turystyki o charakterze poznawczym. Warto dodać, że osoby pasjonujące się kulturą wymieniły kulturę krajów bałkańskich oraz Finlandii i język fiński. Ostatnim obszarem zainteresowań – wymienionym, tak samo jak wyżej, 3 (0,7%) razy – jest majsterkowanie, **rękodzieło**. Studenci pod tym pojęciem upatrują przyjemność i samorealizację w pracach ręcznych, wytwarzaniu wytworów w sposób amatorski, ale o walorach artystycznych. W tym miejscu studenci jako swoje hobby wymieniali bliżej nieokreślone „robótki ręczne” oraz projektowanie i wytwarzanie biżuterii i kartek okolicznościowych.

Ujawnione zainteresowania studentów (a więc osób po 18 roku życia) można określić już mianem zainteresowań stałych. To własne zdolności studentów budziły, a następnie kształtowały, ich zainteresowania. Cieszy to, że badani studenci zwracają uwagę na liczne w wielu sferach i przejawiające się z różnym natężeniem swoje zainteresowania, ponieważ są one bodźcem dla ich umysłu pobudzającym go do działania oraz mającym znaczący wpływ na formowanie się osobowościowych cech. Gdyby studenci nie przejawiali zainteresowań (nie pielęgnowali swoich pasji, często w swym obszarze odległych od profilu studiowanej specjalności), wykazywałyby zmniejszoną aktywność rozwoju, nie zajmowałyby ich żadne zjawiska, a życie (nauka, praca i czas wolny) stawałoby się bezbarwne i bezowocne.

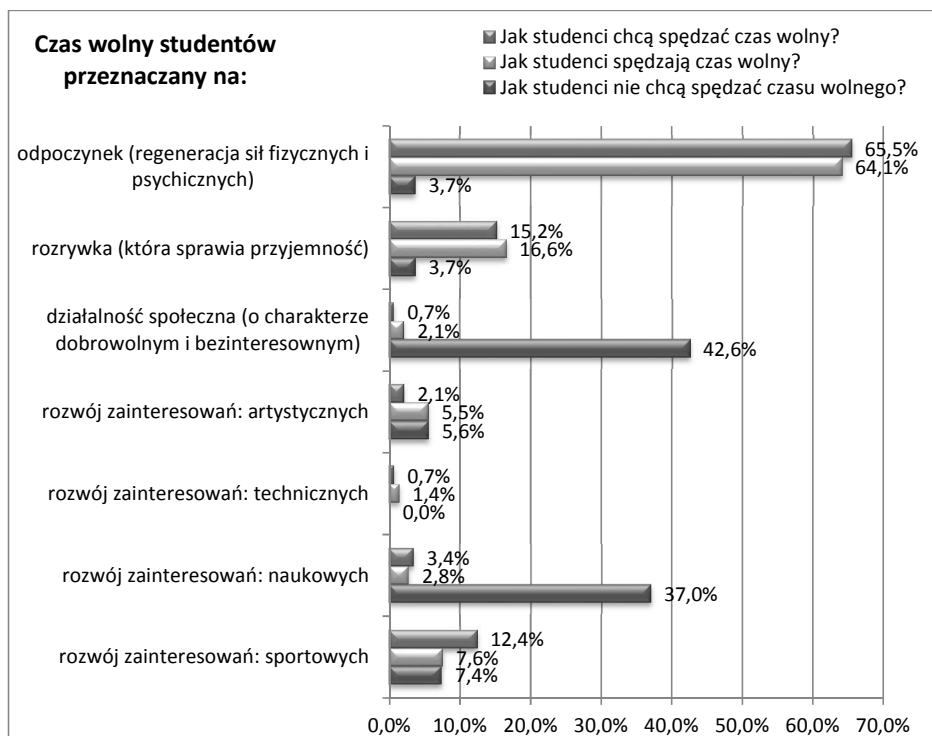
Czas wolny w opinii studentów – czynniki różnicujące

Szczegółowa analiza zebranego materiału empirycznego umożliwiła zaprezentowanie kompleksowych wyników badań, które obejmują: czas wolny w opinii studentów – próbę odpowiedzi na trzy diagnostyczne pytania ustalające: jak studenci chcą spędzać czas wolny (Czas wolny „jutro”); jak studenci spędzają czas wolny (Czas wolny „dzisiaj”); jak studenci nie chcą spędzać czasu wolnego (Czas wolny „wczoraj”)²⁵ oraz obliczenia statystyczne wskazujące na czynniki różnicujące sposób spędzania wolnego czasu przez studentów.

Uogólniając wyniki – po analizie uzyskanych wypowiedzi w odniesieniu do siedmiu obszarów przeznaczania czasu wolnego (na odpoczynek, rozrywkę, działalność społeczną i rozwój zainteresowań: artystycznych, technicznych naukowych i sportowych) oraz porównaniu wyodrębnionych trzech sfer: jak chcą; jak spędzają; jak nie chcą spędzać czasu wolnego (zob. rys. 2) – można stwierdzić, że badani studenci czas wolny postrzegają przede wszystkim w kontekście odpoczynku (65,5% wskazań) i w większości (64,1%) poświęcają go na regenerację sił fizycznych i psychicznych. Dla wielu (ok. 15%) ważną formą spędzania czasu wolnego są różnego rodzaju rozrywki, które bawią, relaksują i sprawiają przyjemność. Studenci zwracają uwagę także na sport i rozwój zainteresowań w tym względzie, przy czym w tej kategorii widoczna jest rozbieżność pomiędzy „chęciami”, pragnieniami i marzeniami (12,4%) a „rzeczywistością”, codziennością i przejawianiem sportowej aktywności (7,6%). Badani studenci wolnych chwil z całą pewnością nie chcą przeznaczać na działalność społeczną i prace o charakterze dobrowolnym i bezinteresownym (42,6%) oraz na rozwój zainteresowań i uzdolnień przez zdobywanie wiedzy i amatorską działalność naukową (37,0%). Byli i tacy (7,4%), którzy wyrażali swoje zniechęcenie i uprzedzenia do sportowego stylu życia i podejmowania praktycznych działań na rzecz ruchu, aktywności fizycznej.

W kontekście użytkowania czasu wolnego przez studentów zwrócono uwagę na czynniki różnicujące i wyróżniono takie cechy, jak płeć, wiek i rodzaj studiów. Założone zmienne różnicujące zostały poddane analizie statystycznej, w której wykorzystano test niezależności chi-kwadrat Pearsona. W obliczeniach wykorzystano funkcję TEST.CHI programu Microsoft Excel. Dzięki tej metodzie udzielono odpowiedzi na pytanie o to, czy rozpatrywane zmienne w sposób istotny różnicują badaną klasę zjawisk. Założono, że formy spędzania czasu wolnego przez studentów nie są uzależnione od wyżej wymienionych czynników (robocza hipoteza H_0), po czym dokonano obliczeń według procedur TEST.CHI. Wyniki przeprowadzonych obliczeń statystycznych zestawiono w tabelach 1 i 2.

²⁵ Zob. szczegółowe analizy studenckich narracji, odpowiedzi na trzy diagnostyczne pytania w E. Baron-Polańczyk, M. Czajkowska, J. Grotkiewicz, *Photography as visualisation of students' leisure time*, Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra 2015, s. 67-88.

Rys. 2. Czas wolny studentów przeznaczany na odpoczynek, rozrywkę, działalność społeczną i rozwój zainteresowań – porównanie sfer: 1) jak chcą; 2) jak spędzają; 3) jak nie chcą spędzać czasu wolnego

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 1. Pożądana forma spędzania czasu wolnego w funkcji płci, wieku i rodzaju studiów (rozkład liczebności wg wartości liczbowych i procentowych). Wyniki TEST.CHI

Jak studenci chcą spędzać czas wolny? (Czas wolny „jutro”)									
Kategoria / Zmienna	Odpoczynek		Rozrywka		Rozwój zainteresowań		Suma kontrolna		Wyniki Test.CHI
	N	%	N	%	N	%	N	%	
Płeć:									$\chi^2 = 4,19 < \chi^2_{(\alpha=0,05; df=2)} = 5,99$; $p = 0,123304$
kobieta	54	56,8	10	45,5	10	35,7	74	51,0	
mężczyzna	41	43,2	12	54,5	18	64,3	71	49,0	
<i>Razem:</i>	95	100,0	22	100,0	28	100,0	145	100,0	nie ma podstaw odrzucenia H_0
Wiek:									$\chi^2 = 5,15 < \chi^2_{(\alpha=0,05; df=6)} = 12,59$; $p = 0,524870$
< 20 lat	15	15,8	2	9,1	4	14,3	21	14,5	
21-25 lat	43	45,3	15	68,2	13	46,4	71	49,0	
26-30 lat	18	18,9	4	18,2	5	17,9	27	18,6	
> 31 lat	19	20,0	1	4,5	6	21,4	26	17,9	
<i>Razem:</i>	95	100,0	22	100,0	28	100,0	145	100,0	nie ma podstaw odrzucenia H_0

Rodzaj studiów:									
stacjonarne	56	58,9	19	86,4	19	67,9	94	64,8	$\chi^2 = 6,03 > \chi^2_{(\alpha=0,05; df=2)} = 5,99;$ $p = 0,049087$
niestacjonarne	39	41,1	3	13,6	9	32,1	51	35,2	
Razem:	95	100,0	22	100,0	28	100,0	145	100,0	

H₀ odrzucona

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 2. Rzeczywista forma spędzania czasu wolnego w funkcji płci, wieku i rodzaju studiów (rozkład liczebności wg wartości liczbowych i procentowych). Wyniki TEST.CHI

Jak studenci spędzają czas wolny? (Czas wolny „dzisiaj”)									
Kategoria / Zmienna	Odpoczynek		Rozrywka		Rozwój zainteresowań		Suma kontrolna		Wyniki Test.CHI
	N	%	N	%	N	%	N	%	
Płeć:									$\chi^2 = 0,84 < \chi^2_{(\alpha=0,05; df=2)} = 5,99;$ $p = 0,659222$ nie ma podstaw odrzucenia H ₀
kobieta	49	52,7	12	50,0	12	42,9	73	50,3	
mężczyzna	44	47,3	12	50,0	16	57,1	72	49,7	
Razem:	93	100,0	24	100,0	28	100,0	145	100,0	
Wiek:									$\chi^2 = 8,31 < \chi^2_{(\alpha=0,05; df=6)} = 12,59;$ $p = 0,216391$ nie ma podstaw odrzucenia H ₀
< 20 lat	14	15,1	2	8,3	5	17,9	21	14,5	
21-25 lat	43	46,2	14	58,3	14	50,0	71	49,0	
26-30 lat	18	19,4	7	29,2	2	7,1	27	18,6	
> 31 lat	18	19,4	1	4,2	7	25,0	26	17,9	
Razem:	93	100,0	24	100,0	28	100,0	145	100,0	
Rodzaj studiów:									$\chi^2 = 6,65 > \chi^2_{(\alpha=0,05; df=2)} = 5,99;$ $p = 0,036042$ H₀ odrzucona
stacjonarne	57	61,3	21	87,5	16	57,1	94	64,8	
niestacjonarne	36	38,7	3	12,5	12	42,9	51	35,2	
Razem:	93	100,0	24	100,0	28	100,0	145	100,0	

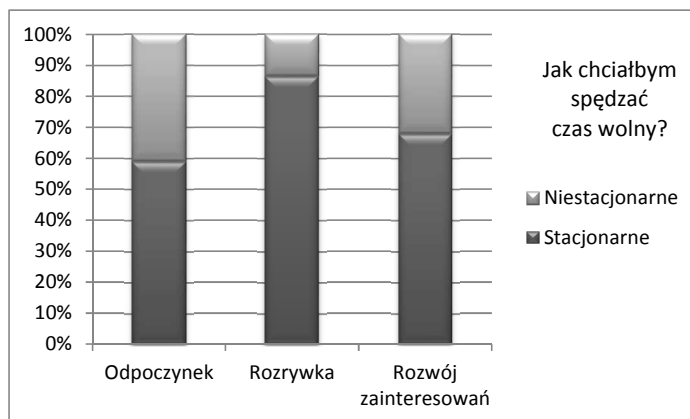
Źródło: opracowanie własne.

Biorąc pod uwagę, że w tablicy wartości oczekiwanych pojawiają się małe liczebności (mniejsze od pięciu), przyjęto postępowanie ogólnie zalecane w przypadku tego rodzaju danych²⁶ i połączono liczebności kategorii „działalność społeczna” i „rozwój zainteresowań” (jednocześnie łącząc także wyróżnione wcześniej – zob. rys. 2 – cztery obszary zainteresowań). W konsekwencji spowodowało to wyodrębnienie trzech kategorii użytkowania czasu wolnego (przeznaczanego przez studentów na odpoczynek, rozrywkę i rozwój zainteresowań), i co za tym idzie – zmniejszenie stopni swobody.

Obliczenia wykazały istotne różnice statystyczne jedynie pomiędzy formą spędzania czasu wolnego przez studentów (i pożądaną, i rzeczywistą) a **rodzajem studiów**. W pozostałych przypadkach nie ma podstaw do odrzucenia hipotez H₀ – co oznacza, iż założone czynniki,

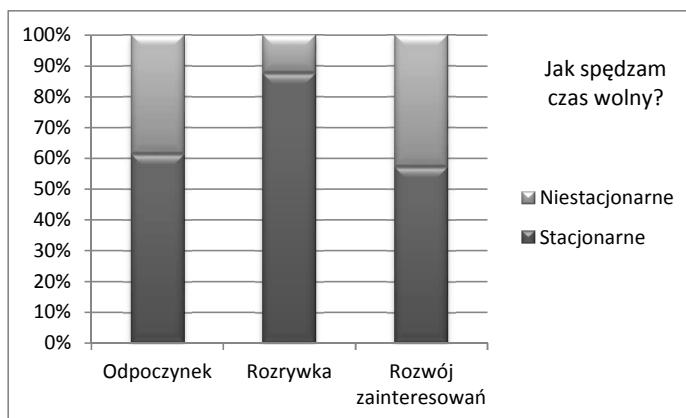
²⁶ G.A. Ferguson, Y. Takane, *Analiza statystyczna w psychologii i pedagogice*, PWN, Warszawa 2003, s. 239.

takie jak płeć i wiek nie różnicują badanej klasy zjawisk. A zatem analizowana społeczność studencka, jeśli chodzi o formy spędzania czasu wolnego, wykazuje cechy dość jednorodne, ujawniające spójne obszary potrzeb, oczekiwań i zachowań w przeznaczaniu wolnych chwil na rozrywkę, odpoczynek czy rozwijanie własnych pasji.

Rys. 3. Udział procentowy pożądanej formy spędzania czasu wolnego przez studentów wg rodzaju studiów (stacjonarne, niestacjonarne)

Źródło: opracowanie własne.

Rys. 4. Udział procentowy rzeczywistej formy spędzania czasu wolnego przez studentów wg rodzaju studiów (stacjonarne, niestacjonarne)

Źródło: opracowanie własne.

Przeprowadzone statystyczne obliczenia wykazały, że rodzaj studiów (tryb stacjonarny, niestacjonarny) jest czynnikiem różnicującym zarówno pożądane formy spędzania czasu wolnego, jak i rzeczywiste formy pożytkowania czasu wolnego przez studentów. Prezentacja danych (rys. 3 i rys. 4) obrazuje tę samą tendencję zarówno w sferze pragnień i codzienności studenckiego życia. Badani studenci w trybie dziennym wykazują znacznie większe skoncentrowanie na rozrywce, a wolne chwile chcą i poświęcają głównie na atrakcyjne z ich punktu widzenia zabawy, które niosą przyjemność i pełny relaks. Chcieliby również (w porównaniu ze

studentami zaocznymi) znacznie więcej czasu przeznaczają na rozwijanie swoich zainteresowań, a szczególnie zdobywać wiedzę i pielęgnować amatorską działalność sportową. Natomiast dla studentów uczących się w trybie zaocznym ważniejszy jest odpoczynek – wczasowanie dające wytchnienie i regenerację siły fizycznych i psychicznych.

Podsumowanie

Analiza zgromadzonego materiału empirycznego (dotyczącego 151 studentów Uniwersytetu Zielonogórskiego), zastosowane metody badawcze oraz przeprowadzone obliczenia z wykorzystaniem metod statystycznych (testu niezależności chi-kwadrat Pearsona) pozwalają stwierdzić, że:

1. Studenci zwracają uwagę na liczne w wielu sferach i przejawiające się z różnym natężeniem zdolności i zainteresowania – często w swym obszarze odległe od profilu studiowanego kierunku czy specjalności. Najczęściej wskazywanym przez badanych obszarem zainteresowań jest sport przejawiający się głównie w aktywnym uprawianiu danej dyscypliny (piąta część wypowiedzi), a następnie: muzyka, taniec i śpiew (16,2%), film, kino (10,9%) oraz komputery i Internet (8,9%), podróże, turystyka i literatura (8,0%);
2. Czas wolny studenci chcieliby spędzać przede wszystkim w gronie osób bliskich (tych, które kochają i są dla nich ważne), by budować i rozwijać kontakty towarzyskie. Czas wolny „jutro” kryje się w ich marzeniach o podróżach i zwiedzaniu własnego i obcych krajów, o wędrownkach i spacerach na łonie natury (takie wskazania odnajdujemy w co piątej wypowiedzi). Pragną także rozwijać swoje pasje sportowe i uprawiać konkretną, leżącą w polu zainteresowań, dyscyplinę (14,3%);
3. W rzeczywistości najczęściej (prawie co czwarty student) wolne chwile spędza, zgodnie z pragnieniami i oczekiwaniami, w gronie rodziny i przyjaciół. Wielu w czasie wolnym „dzisiaj” pielęgnuje swoje zainteresowania sportem i wdraża aktywność fizyczną do praktyki codziennego życia (11,1%), szuka wypoczynku w bezpośrednim kontakcie z przyrodą (9,1%) oraz egzystuje w świecie środków masowego przekazu, głównie cyfrowych mediów (8,4%);
4. Studenci w głównej mierze (więcej niż czwarta część) nie chcą spędzać czasu wolnego w bierny sposób, „nic nie robiąc” i „nudząc się”. Studenci, w narracjach o czasie wolnym „wczoraj”, zdradzają swoje lęki i obawy przed beczynnością (fizyczną i psychiczną) oraz monotonią, powszedniością i bezcelowością życia. Wolnych chwil nie chcą również poświęcać na pracę i profesjonalne zadania (14,8%), naukę i samokształcenie (13,2%) oraz codzienne i rutynowe prace w domu i wokół niego (11,0%);
5. Spośród analizowanych czynników różnicujących jedynie taka cecha, jak rodzaj studiów, wykazała istotne różnice statystyczne pomiędzy nią a pożądaną i rzeczywistą formą spędzania czasu wolnego przez studentów. Studiujący w trybie stacjonarnym koncentrują się w większym stopniu na rozrywce, która sprawia przyjemność, oraz rozwijaniu swoich zainteresowań. Dla studentów zaocznych ważniejszy jest odpoczynek i wczasowanie regenerujące siły fizyczne i psychiczne. Takie cechy jak płeć i wiek studentów nie różnicują badanej klasy zjawisk.

Studenci w swoich wypowiedziach (w aspekcie czasu wolnego „dzisiaj”) często podkreślają, że nie posiadają wiele (a nawet wcale) wolnego czasu, że czas, którym dysponują, wypełniany jest zadaniami obowiązkowymi i czynnościami obejmującymi pracę i naukę. Dla wielu badanych pojęcie czasu wolnego w ogóle nie kojarzy się z czasem bez obowiązków, przeznaczonym na zajęcia dowolne – co świadczy o odmiennym od definicyjnego rozumieniu tego pojęcia. Wskazują na to uzyskane wyniki ujawniające między innymi, że: 1) liczna grupa (14,4%) studentów w czasie wolnym po prostu pracuje, wykonując jakieś (dodatkowe, zlecone, ponadwymiarowe) profesjonalne zadania bądź para się niezbędnymi i rutynowymi pracami w gospodarstwie domowym; 2) ponad trzecia część (39,0%) wypowiedzi zdradza obawy i niechęć przed poświęcaniem wolnego czasu na szeroko rozumianą pracę (zawodową i pozazawodową, w tym w domu i wokół niego) oraz obowiązkową naukę i samokształcenie w zakresie studiowanej dyscypliny. Zapewne dlatego też w większości (ok. 65,0%) czas wolny postrzegany jest przez pryzmat odpoczynku i w rzeczywistości, racjonalnie i praktycznie pożytkowany jest na regenerację sił fizycznych i psychicznych. Czasu wolnego studenci nie chcą poświęcać, co wyraźnie zaznaczają w swych wypowiedziach, na jakąkolwiek działalność społeczną i prace noszące znamiona dobrowolności, bezinteresowności czy wolontariatu (42,6%) oraz rozwój własnych zainteresowań poznawczych, zdobywanie wiedzy i amatorską działalność naukową (37,0%).

Przyjęcie pedagogicznej perspektywy analizy i interpretacji form spędzania czasu wolnego i zainteresowań studentów pozwala podjąć próbę wskazania wpływu tej sfery życia na rozwój zarówno ogólny i zawodowy jednostek, jak i społeczności studenckiej. Zaprezentowane w tekście rozważania oparte na badaniach własnych ukazują jedynie niewielki wycinek zagadnień pożytkowania czasu wolnego i zainteresowań studentów. Mogą być inspiracją do dyskursu i zachętą do dalszych dociekań naukowo-dydaktycznych dla zainteresowanych analizą przejawianych form aktywności dla zagospodarowania czasu wolnego oraz ukazaniem nowych ról cyfrowych narzędzi, w tym aparatu fotograficznego, w procesie dydaktyczno-wychowawczym.

Bibliografia

- Babbie E., *Badania społeczne w praktyce*, przeł. W. Betkiewicz i in., PWN, Warszawa 2004.
- Banks M., *Materiały wizualne w badaniach jakościowych*, przeł. P. Tomanek, PWN, Warszawa 2009.
- Baron-Polańczyk E., Czajkowska M., Grotkiewicz J., *Photography as visualisation of students' leisure time*, Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra 2015.
- Czerepaniak-Walczak M., *Wychowanie do czasu wolnego. Poszukiwanie miejsca dla „Homo ludus” w świecie „Homo Faber”*, [w:] M. Dudzikowa, M. Czerepaniak-Walczak (red.), *Wychowanie. Pojęcia, procesy, konteksty. Interdyscyplinarne ujęcie*, t. 2, GWP, Gdańsk 2007.
- Denek K., *Edukacja dziś – jutro*, Wyd. ŁWSH, Żary 2006.
- Ferguson G.A., Takane Y., *Analiza statystyczna w psychologii i pedagogice*, PWN, Warszawa 2003.
- Frankfort-Nachmias Ch., Nachmias D., *Metody badawcze w naukach społecznych*, Zysk i S-ka, Poznań 2001.
- Gnitecki J., *Metodologiczne problemy pedagogiki prakseologicznej*, WSP, Zielona Góra 1996.
- Gurycka A., *Rozwój i kształtowanie zainteresowań*, WSiP, Warszawa 1989.
- Hanyga-Janczak P., *Czas wolny studentów. Komponenty i zagospodarowanie*, Wyd. Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, Kielce 2011.
- Jaworska-Witkowska M., Witkowski L., *Przeżycie – przebudzenie – przemiana. Inicjacyjne dynamizmy egzystencji ludzkiej w prozie Hermanna Hessego: (tropy i kategorie pedagogiczne)*, Wyd. Wyższej Szkoły Edukacji Zdrowotnej i Nauk Społecznych, Łódź 2010.
- Knopik T., *Czas wolny... od nudy. Zrównoważony rozwój uczniów zdolnych w ramach zajęć pozalekcyjnych*, Wyd. Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2014.

- Koto Naukowe Młodych Dydaktyków (KNMD)*, <https://sites.google.com/site/uzknmd/home> [13.02.2016].
- Łobocki M., *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*, Oficyna Wyd. „Impuls”, Warszawa 2003.
- Madsen K.B., *Motywacja*, [w:] W. Szewczuk (red.), *Encyklopedia psychologiczna*, Wyd. Fundacja INNOWACJA, Warszawa 1998.
- Okoń W., *Nowy słownik pedagogiczny*, Wyd. „Żak”, Warszawa 2001.
- Orłowska M., Grzejszczak R., *Czas wolny. Niedoceniony instrument pracy socjalnej*, Akademia Pedagogiki Specjalnej, Warszawa 2011.
- Perzycka E., *Media cyfrowe źródłem zmiany w warsztatach pracy nauczyciela*, [w:] *Pedagogika medialna dla rynku pracy*, cykl „Pedagogika pracy”, *Człowiek – Obywatel – Pracownik na rynku pracy*, Wyższa Szkoła Humanistyczna TWP, Szczecin-Świnoujście 2011.
- Pięta J., *Pedagogika czasu wolnego*, Wyd. Frel, Nowy Dwór Mazowiecki 2014.
- Pilch T., Bauman T., *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*, Wyd. „Żak”, Warszawa 2001.
- Pilch T., *Zasady badań pedagogicznych*, Wyd. „Żak”, Warszawa 1998.
- Reykowski J., *Motywacja*, [w:] T. Tomaszewski (red.), *Psychologia ogólna. Emocje. Motywacja. Osobowość*, PWN, Warszawa 1992.
- Silverman D., *Interpretacja danych jakościowych. Metody analizy rozmowy, tekstu i interakcji*, przeł. M. Głowacka-Grajper, J. Ostrowska, PWN, Warszawa 2007.
- Super D.E., *Psychologia zainteresowań*, PWN, Warszawa 1972.
- Sztompka P., *Socjologia wizualna. Fotografia jako metoda badawcza*, PWN, Warszawa 2005.
- Witkowski L., *Edukacja i humanistyka. Nowe (kon)teksty dla nowoczesnych nauczycieli*, t. 2, Wyd. Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2007.
- Witkowski L., *Edukacja wobec sporów o (po)nowoczesność*, t. 1, Wydaw. Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2007.
- Witkowski L., *Między pedagogiką, filozofią i kulturą. Studia, eseje, szkice*, t. 3, Wyd. Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2007.
- Witkowski L., *Tożsamość i zmiana. Epistemologia i rozwojowe profile w edukacji*, Wyd. Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej, Wrocław 2010.
- Zaczyński W.P., *Praca badawcza nauczyciela*, WSiP, Warszawa 1997.